

HUMANITIES INSTITUTE

ÇINGIRAK (1876)

DİREKTÖR, ALİ BEY (1844-1899)

Genel bakış

Ali Bey'in Çingirak oyunu iki perdeden oluşan bir komedidir. Birinci perde de dört sahne, ikinci perdede ise altı sahne olup, hacim olarak küçük bir eserdir. Ali Bey'in Çingirak isimli eserinin metnini 1970 yılında Tiyatro Araştırmaları Dergisi'nde Metin And yayımlar. Çingirak, tiyatro sahnelerinde defalarca oynanmasına rağmen baskısının olmamasının sebebi, muhtevası ile ilgili olabilir. Bu konuda Metin And, Tanzimat ve İstibdat Dönemi Türk Tiyatrosu 1839-1908 isimli eserinde, Tanzimat yıllarında birçok yazarın, eserlerini neşrederken gerçek isimlerini kullanmadıklarını, hatta bazen hiç isim kullanmadıklarını ifade ederek, bu durumun eserlerin gerçek künyesini tespit etmede büyük zorluklara sebep olduğunu dile getirmektedir.

Kişiler

Faik Bey: Zengin ve genç bir kişi olup Naciye'nin eşidir. Yaptığı işlerden ve konuşmalarından, derinliği olmayan sığ bir kişilik olduğu anlaşılmaktadır.

Şahin Bey: Zengin bir genç, Şahande Hanım'ın eşidir. Karısına sadık olmayan, Naciye Hanım'la ilişki yaşayan biridir.

Abdi Ağa: Faik Bey'in uşağıdır. Yaptığı her işi en ince ayrıntısına kadar anlatan, heyecanlı, neşeli, açık ve net bir insan olarak görünür. İşinin dışında özel bir hayatı, ailesi olduğuna dair herhangi bir kayıt olmamasından onun sadece efendileri için yaşayan bir tip olduğu anlaşılır.

Naciye Hanım: Faik Bey'in karısıdır. İlk fırsatta kocası Faik Bey'i aldatmak için Şahin Bey ile kendi evinde buluşur.

Şahende Hanım: Şahin Bey'in karısıdır. Faik Bey'in konağa davet mektubuna hemen kabul cevabı vererek evlilik dışı ilişkiyi kabullenen biridir.

Gülfişan: Faik Bey'in hizmetçisidir. Küçük şeylerle mutlu olmayı isteyen ve mutlu olmanın şeklen olabileceğine kanaat getiren tavırlar sergiler.

Sadık: Faik Bey'in diğer uşağıdır. Gülfişan ile gönül ilişkisi yaşar. Olan biteni sorgulamayan kendi keyfine düşkün saf bir hizmetkardır.

Ozet

Mevcut evliliklerinde istedikleri mutlu aile hayatını yaşayamayan Faik Bey-Naciye Hanım ve Şahin Bey-Şahende Hanım çiftleri, saadete giden yolları gayrimeşru olarak keşfetme arzusuna düşerler. Faik Bey, bir yıl önce misafir olduğu Şahin Bey'in karısı Şahende Hanım ile İstanbul'da karşılaşır. Faik beyin Şahende Hanımda gözü vardır. Onunla görüşebilmek için fırsat kollar, karısı Naciye Hanım, annesine gitmek ister ve Faik Bey hemen gönderir. Şahende hanımla görüşebilmek için fırsat çıkmıştır. Bu buluşma için Abdi Ağa ona yardım edecektir. Evdeki diğer hizmetkârlar olan Gülfişan ve Sadıktan da kurtulmak için onları gezmeye gönderir. Sonunda Şahende Hanım konağa gelir fakat Faik Bey'in bilmediği yan odada karısı da gelmiştir ve o da Şahin Bey'le buluşur. Gülfişan ve Sadık'ta gelip başka bir odaya girer. Tüm bu rezillere dayanamayan ve şahit olan Abdi Ağa hepsine bir ders verir.

OLAYLAR

Buluşma Heyecanı Abdi Ağa, Faik Bey tarafından Şahende Hanım'ı konağa davet etmek üzere yazdığı mektubu götürür. Abdi Ağa'nın çöpçatanlık hizmeti, Faik Bey için hayatidir. Abdi Ağa'nın Şahende Hanım'a götürdüğü mektubun cevabını merak eden Faik Bey, heyecanlı bir bekleyişe girer. Faik Bey, bir yandan Abdi Ağa'yı beklerken, diğer yandan Sadık ile Gülfişan'ın gezmeye gitmek üzere kendisinden izin istemelerine, içten bir memnuniyetle olumlu cevap verir. Abdi Ağa, gitmiş olduğu yerden döner. Onun dönüşünü dört gözle bekleyen Faik Bey, söyleyeceklerini bir an önce söylemesini ister. Abdi Ağa, mektubu götüreceği adresi tam olarak bilmediğinden birçok değişik mekâna girip çıkmıştır. Adres karışıklığından dolayı çarşı ve pazarda yaşadığı hengâmeyi uzun uzadıya anlatır ve

nihayetinde efendisinin beklediği müjdeli haberi söyler. Abdi'den Şahende Hanım'ın konağa geleceği müjdesini alan Faik Bey, adeta mutluluktan uçar. Bekleme ıstırabının güzel haberle sonlanmasından dolayı, sevincinden Abdi'ye sarılır. Abdi Ağa'ya para vererek bir şeyler alması bahanesiyle onun bir süreliğine de olsa konaktan uzaklaşmasını sağlar. Abdi Ağa, aldığı paralar sebebiyle hâlden memnundur. Ancak aldığı paraların normal zamankinden fazla olduğunu da farkındadır.

Konaktaki Yanlış İlişkilere Büyük Ders Abdi Ağa'nın konağa gelecek olan Şahende Hanım'ı karşılamak için beklediği esnada, validesine gitmek üzere evden ayrılan Naciye Hanım konağa döner. Bu durum karşısında afallayan Abdi Ağa, çok kısa bir süre içinde, bir yandan Faik Bey'den Naciye Hanım'ı, diğer yandan Naciye Hanım'dan Faik Bey'i saklamak için çareler düşünür. Naciye Hanım'dan sonra konağa Şahin Bey gelir. Abdi Ağa, Naciye Hanım'a Şahin Bey'in geldiğini haber verir. Naciye Hanım, odasından gelerek Şahin Bey'i hanesine götürürken Abdi Ağa'dan masa hazır olduğunda kendilerini haberdar etmesini ister. Abdi Ağa, her şey hazır olunca çingırağı çalacağını ve kendilerinin bu sesi duyunca salona gelmelerini söyler. Faik Bey, gündüzden beri her türlü tedbiri alarak uygun ortam oluşturduğu ve yolunu dört gözle beklediği Şahende Hanım, nihayet konağı teşrif eder. İki aile fertlerinin gayrimeşru dostlukları için seçtikleri mekan, şaşırtıcı tezat teşkil eder. Yüksek mertebeden olan iki ailenin yanı sıra evdeki hizmetli Sadık ile Gülfışan'ın da çakır keyif olarak konağa dönmeleri Abdi Ağa'yı şaşırtır. Üç çift de odalarına çekilip yavaş yavaş eğlenmenin keyfini sürmeye başlarlar. Odaların her birinde şarkı nağmeleri yükselir. Sadık ile Gülfışan'ın yüksek sesle keyif yapmaları Abdi Ağa'yı iyice sinirlendirir. Konaktaki bu olağan dışı durum, Abdi Ağa'yı rahatsız eder ve ona göre buna bir son vermek gerektir. Abdi Ağa'nın çingırağı çalmasıyla herkes odalarından salona doğru gelir. Birbirini gören herkes şaşkınlık içinde kalır.

Tema

Evlilik dışı ilişki Evine yabancı bir erkeği almada herhangi bir mazur görmeyen bir kadın, diğer taraftan evli bir kadının evine gayrimeşru bir ilişki için giden bir adam ve birbirlerinin eşlerine duydukları haz incelenmektedir. Cemiyetin üst mevkiinde bulunup ahlak dışı davranışlar sergilemek Türk kadının konumunu ve Türk aile yapısını sorgulayacak bir görüntü oluşturur.

Karakter İncelemesi

Faik Bey (Sadakatsiz)

Karakter Bütün amacı hedefe ulaşmak olan fakat bu yolda neler yapacağını hesaplamadan hareket eden prensipten yoksun bir adamdır. Eşine sadık olmayan çıkarıcı kendini düşünen ahlak dışı davranışlar sergileyen bir karakterdir.

Aktivite Bir yıl önce misafir olduğu Şahin Bey'in karısı Şahende Hanım ile İstanbul'da karşılaşır ve ona olan ilgisinden dolayı konağa davet eder. Şahende Hanım'ın bu daveti kabul etmesiyle bir takım hazırlıklara başlar, bunun için uşağı Abdi Ağa'yı görevlendirir.

Kişiler Şahende Hanım'la yalnız kalabilmek için Sadık ve Gülfışan'ı gezmeye gönderir. Abdi Ağa'ya hazırlıklar için görevler verir. Karısı Naciye Hanım'ı annesine göndermiştir. Akşam gelen Şahende Hanım'la vakit geçirir.

ÖRNEK OLAYLAR

Fırsatçı Faik Bey, eşi Naciye Hanım'ın annesine gitmesiyle Şahende Hanım'la buluşabilmek için büyük bir fırsat yakalamıştır. Bu fırsatı değerlendirmek için hemen plan yapmaya başlar. Faik Bey- Oh ne güzel bir fırsat zevcem Naciye Hanım'ı evden savmaya çare buldum. İnsan sevmediği bir kadınla yarım saat bile bir arada bulunmasını istemiyor. Üç gündür valideme gideceğim diye başımın etini yiyordu. Hele def olup gitti. Benim de istediğim bu nimetti. Ah gel keyfim gel. Evet, arzuma muvaffak olacağıma eminim. Geçen sene Bursa'ya tebdil-i hava etmek üzere gitmiştik. Orada bulunan Şahin Bey namında bir zata misafir olmuştum. Allah için familyası Şahende Hanım sevilmeye lâyık kadın mı kadın. Şimdi İstanbul'a gelmişler. Geçen gün karşıda rast geldim. Eve davet ettim. Geleceğini vaad etmişti. Bende bizim Abdi ağayı gönderdim fakat o da bir haber getirmede. Hazır hanım evde yokken Şahende gelecek olursa, ah benim için ne bahtiyarlık. Lâkin evde iki engel daha var. Onları nasıl savmalı...

Heyecanlı Faik Bey, Abdi Ağa'ya Şahende Hanım'a götürmesi için bir mektup verir ve sabırsızlıkla Abdi Ağanın eve dönmesini ve sonucunun ne olduğunu merak eder. Sürekli hizmetçisi Gülfışan'a Abdi Ağa'nın gelip gelmediğini sorar ve sonunda Abdi Ağa gelince heyecan içinde sonucun ne olduğunu anlatmasını ister. Faik Bey – Kız. Gülfışan- Efendim. Faik Bey - Abdi Ağa gelmedi mi? Gülfışan- Gelmedi

efendim. Faik Bey - Nerede kaldı ya? Budalalarıda evden savdık, lakin Abdi nerede kaldı? Of acaba Şahande Hanım'ı bulamadı mı? Abdi Ağa- (Dışardan) Beyefendi! Faik Bey - Ha, Abdi geldi. Gel Abdi Ağa, gel buradayım. Abdi Ağa- (Terini silerek gelir) Ah beyefendi, sen de ne acayip adamsın yahu bir insanı bir yere gönderecekleri zaman adamakıllı tarif ederler. Faik Bey - Ne oldu Abdiciğim, yoksa yanlış bir yere mi gittin, bulamadın mı? Abdi Ağa- Buldum, buldum amma buluncaya kadar başıma neler geldi. Faik Bey - Geçmiş olsun ne oldu bakayım? Abdi Ağa- Müsaade edin de oturayım. Faik Bey - Otur, Abdi Ağa otur.

Sadakatsiz Faik Bey, eşine karşı sadakatsiz davranmaktan çekinmez ve Naciye Hanım'ın yokluğunda Şahande Hanım'la buluşarak eşini aldatır. Faik Bey- Vay efendim hoş geldiniz. Şahande Hanım- Sizi beklettim, affedersiniz. Faik Bey- Ah bilseniz, kalbim heyecan içinde çırpınıp duruyordu. Teşrifinizle memnun ettiniz. Abdi her şey hazır değil mi? Abdi Ağa- Hepsi hazır efendim. Faik Bey- Buyurun efendim içeri gidelim. Şahande Hanım- Peki efendim. Faik Bey- Abdi Ağa sen şuraya sofrayı hazırla, çingırağı çal biz geliriz. Abdi Ağa- Baş üstüne efendim Faik Bey Buyurunuz (Hanımın odasına giderlerken Abdi önlerine geçer) Abdi Ağa- Beyefendi yanlış odaya girmeyiniz. Faik Bey Haklısın, peki peki bu odaya (geldiği odaya giderler)

Abdi Ağa (Çöpçatan)

Karakter Abdi Ağa, Faik Bey'in her işini yapan kendi özel hayatı olmayan çöpçatanlık hizmetini kimseye belli etmeyen yerine getiren biridir. Konakta yaşanan yanlış ilişkileri idare eden fakat sonunda herkese ders vermek isteyen biridir.

Aktivite Faik Bey'den aldığı mektubu Şahande Hanım'a götürür. Mektubu götürmeye giderken bir sürü aksilikler yaşar. Daha sonra eve gelip başından geçenleri Faik Bey'e anlatır ve Şahande Hanım'ın geleceğini bildirir. Faik Bey'in istediklerini almak için alışverişe gider ve gelip güzelce bir sofraya hazırlar. Eve gelen herkesi farklı bir odaya alarak durumu idare eder.

Kişiler Abdi Ağa, en çok Faik Bey'le diyalog içindedir ve onun emirlerini yerine getirir. Diğer hizmetkârlar olan Gülfışan ve Sadık'ı para vererek evden uzaklaştırır. Annesine gitmeyen Naciye Hanım konağa geri döner ve Abdi Ağa'ya Faik Bey'i sorar. Abdi Ağa, Faik Bey'in evde olmadığını söyleyerek Naciye Hanım'ı odasına gönderir.

ÖRNEK OLAYLAR

Detaycı Mektubu götürmek için giden Abdi Ağa başına gelenleri eve gelince Faik Bey'e en ince ayrıntısına kadar anlatır ve neden geç kaldığını söyler. Abdi Ağa- Sabahleyin mektubunuzu aldım kapıdan çıktım doğru Beyazıt'tan çarşıya tamam Bitpazarına vardım, baktım Çarşı kapısına zincir koymuşlar. Şaşırdım. Orada bir dükkancıya sordum bu zincir nedir dedim. Adam da bana "hayvanlar girmesin diye koyarlar, sen girebilirsin." dedi. Faik Bey- Çarşı kapısından gir. Abdi Ağa- Dur keşke girmez olsaydım. Faik Bey- Ey ne oldu? Abdi Ağa- Çarşının içi dışardan girince loş görünüyor. Kapının yanındaki fincancının kapısının işporta içinde fincanlar varmış. Haydi, ben onların üzerine düşmeyeyim mi? Yahudi içerden fırladı, tutmasın diye bir kaçmaya başladım. Çarşı kalabalık. Çeşmenin yanından kaçayım derken haydi ben börekçinin tablasına, haydi börekler yere, Fincancı, börekçi arkam sıra, ben önde kaçarken iğneci düğmeci ihtiyarın üzerine, o altımda, ben üstünde, haydi o da arkam sıra, karşıma heykeller satan bir adam geldi, hemen ona çarptığım gibi, haydi heykeller parçalandı, haydi o da arkam sıra. Baktım başka çare kalmadı. Muhallebici dükkânına kendimi attım. Arkamdan fincancı, börekçi, iğneci, çarşının ahali hepsi dükkânın içine. Camekânın içinden dışarı kaçayım dedim, aşureyi atlardım, tavuk göğsü tabağında tutuldum. Faik Bey- Eh, sonra... Abdi Ağa- Sonrası, bir bir kalabalık etrafımı aldı. O arada bir ihtiyar, adam yüzümü gözümü yalamaya başladı. Ne tatlı adam, biçareyi dövmeyin diye diye yalvarmaya başlamaz mı? Faik Bey- Seni tanıyor mu? Abdi Ağa- Yooo Faik Bey- Ya niye sana acıyor? Abdi Ağa- Muhallebicide aşure ile tavukgöğsüne düştüm ya, herif pis boğaz, aşure ile tavuk göğsünün hatırı için beni tesahûb ediyor. Faik Bey- Eh sonra nasıl kurtuldun? Abdi Ağa- Muhallebici beni tanıdı, hani ya biz Aksaray'da otururken, mahalleci aldığımız İsmail Ağa yok muydu, meğerse o adammış. Hemen "durunuz ben bu adamı tanıyorum, cümlenizin zararını ben tazmin edeceğim" dedi. "Ben bu adamın beyinden paranızı alırım" dedi, cümlesi zararlarını hesap ettiler, mecmuu yedi yüz kuruş etti, şimdi İsmail Ağa paraları senden alacak. Faik Bey- Eyvah, şimdi bir de zarar ödeyeceğiz ha. Neyse mektubu ne yaptın? Abdi Ağa- Kalpakçı başıyı sordum, birisi dedi ki Kalpakçılar burası kimi arıyorsun? Terzibaşı sokağında 22 numaralı dükkânı arıyorum dedim, tarif ettiler. Doğru dükkana gittim, bir de ne göreyim, iki hanım var, hemen mektubu verdim, hanım bir mektuba baktı, bir de hiddetli hiddetli yüzüme baktı, "daha acemisin galiba, sen bu işe yeni mi başlıyorsun?" demesin mi? Ben de "Affedersiniz bizim bey bana yeni öğretiyor "dedim. Peki, öyle ise zarar yok" dedi. "Haydi, Faik Beye selâm söyle geleceğim" dedi.

Çöpçatan Eve gelen Naciye Hanım Abdi Ağa'yı yanına çağırır ve Şahin Bey'e olan duygularını Abdi Ağa'ya anlatır. Şahin Bey'in eve geleceğini ve kapıyı açmasını söyleyerek ve Abdi Ağa'ya para verir. Abdi Ağa kabul ederek odadan çıkar. Naciye Hanım- Ah Abdi gevezeliği bırakalım. Şurada köşe başındaki kıraathanede ben gelirken gördüm, Bursa'lı Şahin Bey'in kim olduğunu biliyorsun değil mi? Abdi Ağa- Evet Bursa'da görmüştüm. Naciye Hanım- Ha işte o, kıraathanede oturuyordu. Abdi Ağa- Eee... Naciye Hanım- Ben Kıraathanenin önünden geçerken beni gördü, ben de ona işaret ettim, arkam sıra buraya geliyordu. Gelirse hemen kapıyı aç. Abdi Ağa- Lâkin hanımefendi... Naciye Hanım- (Okşayarak) Ah benim şeker Abdiciğim, (gene para vererek) al bakayım sana kahve parası. Haydi göreyim seni... Abdi Ağa- Peki, peki merak etmeyin. Naciye Hanım- Ah benim uysal Abdiciğim, ben içerde odamdayım, geldiğinde bana haber ver (İçeri gider) Abdi Ağa- Hiç böyle iş görmedim Bey, Şahende Hanıma, Şahin de bizim Hanıma işte karı koca birbirlerine, uydular (kapı çalınır; gider)

Tahammülsüz Abdi Ağa, herkesin bir oda da şarkı söyleyerek eğlenmesine daha fazla tahammül edemez. Bu yanlış ilişkilere bir ders vermek ister ve herkes şok olur. Abdi Ağa- Bu kokmuşlara ne oluyor acaba? Eee şimdi ne olacak? Bu ne acayip hal. Bunları yapmış oldukları rezaletin cezasını vermek zamanı geldi. Evet, evli olan erkekler karılarının üstüne, bir evin içinde, diğerlerinin karılarıyla ayrı ayrı odalarda eğlenecekler, hizmetçiler de kendi odalarında zevk edecekler, (masayı ortaya getirerek) Ben de şu masanın üzerinde şu çingirakla bu edepsizliğe bir nihayet vereceğim. (Çingırağı sallar) (herkes olduğu yerden gelir. Manzarayı görünce)Ahhh!...